

EUSKAL MARGOGINTZA

Zer dan.- Gaiezko azal lau batean, kolore nabar zuri-illunezko une ta aurkako tarte bizi-meen bitartez, zerbait adierazo nai da marraztu ta margotzean.

Koloreak alkar arreatuz azala banandu edo apurtu egin daroe; koloreak nastetan dira laukiaren azalean, batzuk biziago, beste batzuk motelago, irudimenak nai dauanez, aurrera naiz atzera egiñik, kolorezko zer eder bat burutuaz.

Margolariak or, poetak itzakin lez, zerbait esan gura dau. Zer? Orain irudi bat da, gero margo-lerro soillak, abstraktuak. Ezta errez egillearen asmoaz jabetzea. Zer adierazo nai eban Santimamiñe'ko pintoreak? Edo-ta Picasso'k "Gernika" osotzean?

Dana dala, guztiz antxiñakoa dozue koloreak nastatu ta irudiak egitea.

Euskaldun zarra arpeetan bizi zala asi yakun eiza-gertakizunak marrazten. Joan Santimamiñe'ra ta ikusi.

Lenengotan, erraiñu batzuk, antz-illun eta inguruak besterik etziran izango, ta gero kerizpe ta izpiak osoa-gotuz arri-arte bikaiñera eldu yakuzan.

Geroago, irudikizun utsezko marrazketak, dibujuak itxi ta erlejiño, etxe-bizitza, jazoera ta inguruetakoz gauzak kolorezko laukian jarten asi ziran. Orrela Egipto' n, Grezia' n, Erroma' n, munduan...

Eta gurean?.- Ona zer jazoten yakun sarri: norbait "ez dakigu noiztikoa dan gure artea" esan ba'daroa, beste askok eta askok be, berba-lapiko, axe bera esango dasku bein eta barriro.

Obe, ala be, gauzak sustraiz aztertu.

Gure asabak margolari punterengoak ziran; bestela, zelan marraztuko ain ederto Ekain n eta Santimamiñe'n daukaguzan zaldi, aunts, basurde, basauntz, bisonte ta besteak? Ordutik onako gure aurrerapena? Bai ta ez: gaurko Picasso'ren lana, zer askotan beiñik-bein, paleolitiko garaikoa ez al dogu? Or "Gernika" lauki ausarta.

Arpe ta koba-zuloetan, aitatu doguzan biok -Ekain eta Santimamiñe- munduko ederrenetarikoak ei dira gai orri buruz. Ortze daukaguz ba gure pinturaren asiera ta astapenak.

Gure arpeak bizileku ta eleiza ditugu, ta antxiñako euskal pinturaren museuak.

Edo, nai ba'dozue, obeto: gure margogintzak eztau asierarik ezagutzen, kondairaren gandu artean galtzen da ta. Amabost-amasei milla urte ei daukiez Santimamiñe'ko orma laukiak. Oteiza'k diñoskunez, or barrutik, illunetik argitara datorkigu euskalduna, bere arte-lanak arnas berotan guri eskeinka dituala.

Baiña itaunez daukagu oindiño gure Luis Kastresana: "Noiz asten da, ba, Euskal Pintura? Noiz bateatua da?"

1621'an jaio zan Azkoiti'ko seme Inazio Iriarte'rekin, bear bada, Murillo'k ain maite eban arekin asten ete da? (Oindiño zurrumurrua dabil euskaldun Iriarte'k margoztu ete zituan, osorik edo zatiren bat, Murillo'ren lauki batzuk.

Ala beste Balerio Iriarte'gaz asten ete da, au be margolari ospetsua?

Ala Durango'ko seme Sebastian Arteaga'kin?

Edo-ta Euskal Pinturea asi ete zan bear bada Kuzko'ko Katedraleko altara nagusian agertzen diran margo-unakaz, Juan Iñigo Loiola Bizkaiko semeak, 1545'an pintatuakaz?

Ala lenago, bear bada, Tafalla'ko seme Juan Kasko edo Juan Napartar, XVI'garrenaren asikeran taulak pintatzera Vich'ra joan zanagaz?

Ala Frantzisko Mendieta'ren "Jura de los Fueros de Vizcaya" lauki ospetsuagaz?

Ala Juan Antonio Lizasoain'ekin asten ete da?

Ala bear bada... Euskal Pinturaz zeatz eta zuzen mintzatzeko, Baltasar Etxabe aitatu bear ete dogu: Baltasar Etxabe iru dira Orio **Zarra**, onen seme Baltasar Etxabe Ibia **Uriñena** ta beronen seme Mexiko'n jaio zan Baltasar Etxabe **Gaztea**.

Gure arnasa.- Noiztikoa dan itaunka jardun arren, ba'leiteke zertzelada asko ziur jakitera egundo ez el-tzea; baiña gauza bat jakin geinke, ta ziur jakin be: euskalduna gizaldiak zear margolari izan dala. Bere itzala ta izen ona urrezko mendetik datorkiola, eta gaurko eguneraiño zabaltzen dala izen orren dizdiz bizia.

Eundaka dira gure artean margogintzari ekin dau-tsoenak; Euskalerrian eta Euskalerritik kanpo, asko be asko dira or zear ibilliak, eta dabiltzanak, entzute aunditan noski, European eta Ameriketean batez be.

Amaseigarren girotan bakarrik, zenbat diran kontatzen asi ezker, euskal odola eroien Berrugete'k, Zurbaran'ek, Goiak, Mendieta'k...

Eta euskal odolaz batera, euskal arnasa ta nortasuna ezarri eutsien beti ta nunnai euren margo-lanai.

Euskaldunak, naiz emen naiz an idatzi edo margoztu, bere arima daroa ta arima ori oretzen dau bere idatzi ta laukietan.

Pio Baroxa, zein Madrid'en idatzi zein bere jaioterri Bera'n, beti izango dogu euzkotar, euskal odoleko ta euskal arnasadun; orobat Zuloaga naiz Zubiatur.

EDERTIA

Lurrak eta errazak damoskuna, ori ezin dogu geugandik bota.

Naparroan **Orobia, M. Latorre, J. Lumbier** eta **J. Bustamante** ta abar, Gipuzkoa'n **Kastillo Negro** eta **Breheville** familikoak eta Bizkaia'n **Mendieta, Bedia, Vazquez** eta abar, euren eskola ta kutsu nabaria itxi eben egin ebezan margo-lanetan. Beste ainbeste Espaiña'n zear euren eder-lanak zabaldu ebezan pintore ta artista guztiak. Gureak ziran, eta gure jarioan alegindu ziranak.

Emen, alan be, ez luzetzarren, onein artetik aukeratu, ta pizkunde giro barruan lan egiñik, izen aundiko nabari diran lau aitatu doguz: Berrugete aita-semeak, Zurbaran, Goia eta Mendieta.

Berrugete aita-semeak.- Pedro Berrugete Palenzia'n jaio zan, Paredes de Nava erritxoan, XV'gn. mendearen erdirantza ta Avila'n il zan 1504an. Italia'tik ibilli zan gaztetan, pintura ikasi ta margo-laukiak pintatzen. Gero, 1483'tik 1499'ra Toledo'n lan dagi.

Ondoren, Avila'ko Santo Tomas komentuko altara nagusia ta Errege Katolikuen taulerra margoztu zituan; berea dau Burgos'n Miraflores'ko komentuan dagoan "Anunciacion" ospetsua be. Avila'ko Katedraleko altara nagusia margozten iñarduala il zan.

Bere kuadrak esku lau-gozoz egiñak dira, flamen-dar eskola kutsukoak.

Aren seme Alonso Berrugete be, Paredes de Nava'n 1490'rantza munduratu ta Toledo'n 1561'an illa, pintore ta taillulari dogu, ospe aundikoa.

Italia'n egin ebazan bere margo-ikasketak, eta Migel Anjel'egaz bear bada.

España'ra itzuli ta Zaragoza'n, Granada'n, Valladolid' en eta Toledo'n lan egin euskun.

Aita-semeok Bizkaikoak ziran jatorriz, Enkartaziño aldekoak, Dario Areitio'k dirauskunez.

Tola'ko markesak be onela diño: "Berrugete leiñu garbikoa, jatorriz Bizkaikoa; Berrugetetarren armariak dizdiz dagike aurrerantzean be Paredes'en, beren goibururu zarrari deduz eutsirik".

Frantzisko Zurbaran.- "Erregearen margolari ta margolarien errege" deitu ei eutson Zurbaranf Espaiña'ko errege Felipe IV'ak. Begoña'n eukan bere torretxea, gaur ikuspegi zabal ederreko auzunea daukan tokian bertan.

Badajoz'ko Fuentedecantos'en jaio zan Zurbaran, bere aitita ara aldatua zalako; Madrid'en il zan 1664'an.

Sevilla'n ikasi eban pintura, lan be berton egiñik iñoiz aspertu barik.

Eundaka dira aren lanak gaur be ezagutzen doguzanak, baiña Sevilla'ko komentuetan egin zituenak batez be.

Erregeak 1634'an Korte'ra deitu eutsan, Erriñu-Saloia margoztuteko.

Len eliz-gaiak ziran Zurbaran'en geienak; gero, Velazquez eta Riber'k eraginda edo, gudarien eta antxiña-ko mitoloji-gaiak erabili euskuzan geien bat; olakoz bete zituan erregearen jauregi ta saloietako orma ta sapaia.

Jerez'ko Kartujan egin eban bere lanik bikaiñena.

Bere garaiko margolarien artean, Goia ta Velazquez'egaz batera, munduko onenetarikoan artean daukagu.

Goia.- Odolez euskalduna au be, gipuzkoarra. Zaragoza probintziko Fuendetodos'en jaio zan, bere aurretikoak -margolari noski, ara aldatuak ziralako.

Erregearen pintore izan zan au be. Berarekin erioan eusko arima.

Kanpion k bikain: "Gure zeru arrear urdin ikutuak dagoz, eta leioak asmamenari edegiak. Egiakaz jaio oi da euskalduna: ibilli nai dauan lurra, inguruko giroz, latz, esker txarreko naiz doillor iruditzen ba'yako, egoak zabaldu ta egaz dago goiak zear nasai".

Frantzisko Mendieta.- Onek margoztu euskun XVI'gn. gizaldian Fernando Katolikua, Espaiña'ko erregeak, Gernika'ko Zugatzaren azpian, Bizkaiko Foruak aintzat artu ta zaintzeko zin egin ebaneko lauki ederra.

Gure Bizkaiko Foruak 1839'an, indarrez edo-ta maltzurkeriz kenduak izan arren, gaur indartsu barriz eskatzen doguzan garai onetan, gogoan artu bear doguna nunbait.

Fernando errege gaztea jarrita agertzen dan aulki apaiñaren erdi-azpian idazkun au dator euskeraz: "Auda nola milla ta laureun ta irurogeta amasei urte ta garagarillaren ogeta amargarren egunean Errege Jaun Fernando Bostgarrena Gernikako Arbolaren bean bizkaitarrai konfirmadu eginezan euren Foruak ta eurak jauntzat eukitea".

Lauki aundi, ederto egiña. Kondaria aldetik jakingarrria. 1609'an margoztua, baiña 133 urte aurretiko jazoera bat dakarskuna. Orduko lege-oiturak leialki jarri euskuzan; baita Bizkaiko jauntxoan etxe ta familiak eta euron jantziak be. Nungoa ete zan artista au?

ONAINDIA

